

Schoolloopbanen
en levensverhalen
van jongeren van
10-29 jaar

Tussen droom en werkelijkheid

door Rosa Rodrigues,
Danielle Van de Koot-Dees
en Jan Terwel

werkelijkheid

Veel jongeren zijn opgevoed met het idee dat ze 'alles kunnen worden'. Maar hoe staat het met hun loopbaanidealen als ze tegen de dertig lopen? En hoe is het te verklaren dat jongeren met ogenschijnlijk dezelfde kansen en mogelijkheden, toch heel verschillend terecht kunnen komen?

In een longitudinaal onderzoek van de Vrije Universiteit zijn de schoolloopbanen en levensverhalen opgetekend van leerlingen in de leeftijd van 10 tot 29 jaar. Een reeks toetsgegevens van 239 leerlingen uit het promotieonderzoek van Ivanka van Dijk (2002) vormde het vertrekpunt van dit onderzoek. Vervolgens zijn diepte-interviews gehouden met tien leerlingen op 16-, 21- en 29-jarige leeftijd. Zij staan elk voor een categorie leerlingen. Tegen de achtergrond van de economische crisis, zien we een complex van factoren voor succes en falen in de levensloop, maar het lijkt vooral de school te zijn die het verschil maakt.

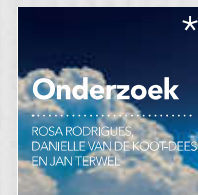
We kiezen voor dit artikel twee jongeren uit ons onderzoek (zie kader hierboven): Marjolein en Tarik. Het zijn Nederlandse jongeren met op het eerste gezicht dezelfde kansen. Zij hebben dezelfde Cito-score in groep 8 (532). Daarmee scoren zij iets onder het landelijk gemiddelde. Tarik krijgt een havoadvies en Marjolein een advies voor vmbo-theoretisch. We zien dat Marjolein het hbo afrondt en haar droombaan realiseert. Tarik maakt zijn havo wel af, maar niet zijn hbo. Zijn droom lijkt vervlogen.

De centrale vraag in ons onderzoek is: Hoe verlo-

pen de loopbanen van jongeren en waarom is de één succesvol terwijl de ander struikelt in onderwijs en samenleving? In dit onderzoek komen de jongeren zelf aan het woord. Het gaat om de leerresultaten en ervaringen van jongeren over een lange periode tot in de volwassenheid. Veel jongeren zijn opgevoed met het idee dat ze 'alles kunnen worden'. Maar wat is er van hun idealen terechtgekomen als eind-twintigers? Hebben deze 'millennials' hun droom gerealiseerd? Hun openhartige verhalen bieden een inkijk in de leefwereld van de jongeren van nu.

Marjolein

Marjolein komt uit een hecht gezin. Haar vader werkt als loodgieter en haar moeder werkt als verpleegkundige. Haar grootmoeder was onderwijzeres en rolmodel voor Marjolein. De ouders zijn betrokken bij de loopbaan van hun kinderen. Haar leraar op de basisschool van groep 8 vertelde over haar: 'Ze is niet al te slim. Ze is een gemiddelde leerling en ze komt uit een leuk gezin. Een gezellige meid. Ze heeft relatief veel tijd nodig om haar taken af te krijgen.' Marjolein is haar leraar van groep 8 tijdens een studiedag tegengekomen. Ze vertelde dat hij heel trots op haar was. We interviewen Marjolein – lerares, 28 jaar – op haar basisschool in haar schoollokaal. Ze vertelt: 'Bij mij is het licht gaan schijnen op het voortge-

Naast toetscores zijn ook doorzettingsvermogen en zelfdiscipline belangrijke verklaringen voor het verschil in schoolsucces en levensloop

zet onderwijs. Op de Van Kemenade-schoolgemeenschap had je een combinatieklas, in de eerste twee jaar zat je in de klas met alle niveaus van vmbo tot en met vwo/gymnasium... toen bleek dat ik wel meer kon. Ik leerde mezelf ook beter kennen, denk ik. Uiteindelijk heb ik havo gedaan.' Marjolein kijkt met grote tevredenheid terug op de periode in het voortgezet onderwijs. Belangrijk voor haar waren de naschoolse activiteiten, zoals drama en dans. Marjolein heeft altijd van sporten gehouden. Ze doet nu aan voetballen, skiën, tennissen en bootcamp. Ze koos na de havo voor de pabo. Ze startte op 21-jarige leeftijd als leraar op de basisschool. Op 29-jarige leeftijd is ze niet alleen leraar, maar ook lid van het managementteam.

Marjolein heeft al sinds een snuffelstage in het voortgezet onderwijs de droom om later leraar op een basisschool te worden. Zij vertelt dat ze veel heeft gehad aan haar ouders, haar tweelingbroer en haar vriendinnen. Haar moeder stimuleerde haar vooral om dingen te gaan doen die ze niet gewend was. *'Ik was wereldvreemd. Ik heb veel gehad aan de mensen om me heen en ook gewoon door te kijken, en dat ik op de Van Kemenade naar school ben gegaan, dat is heel goed geweest. Ook gewoon het ouder worden, het alleen zonder mijn broer dingen doen, en op reis gaan... Ik denk dat er wel iets in mij zit van dat doorzettingsvermogen en dat heb ik ook wel van mijn ouders.'* Op de pabo heeft Marjolein zaken geleerd die ze thuis niet leerde: discussiëren, conflicten hanteren, een eigen mening ontwikkelen. Reizen en ontmoetingen met andere mensen zijn voor Marjolein bepalend geweest in haar schoolloopbaan en leven. *'Ik heb een heel goede vriendin gehad op de middelbare school. Af en toe spreek ik haar nog. We zijn heel verschillend. Zij is helemaal gericht op Amerika en vindt uiterlijk heel belangrijk, zij studeert rechten en wil advocaat worden. Ze wil hoger, hoger, hoger. En dat heb ik niet zo. Dat*

vind ik niet zo interessant. We zijn het vaak niet met elkaar eens. We hebben elkaar wel wat geleerd en we respecteren elkaars verschillen.'

Toch heeft Marjolein ook minder goede ervaringen. Zij vertelt over een leraar Engels. Hij verneerde haar voor de klas. Daardoor kreeg zij een afkeer van Engels. Als ze over die leraar praat, krijgt ze nog steeds een 'kronkel in haar buik'. In de derde klas was er een mentor met wie ze kon praten over dit probleem. Marjolein vindt het belangrijk dat leraren een leerling zien. Samen met haar partner heeft zij onlangs een woning gekocht. Een jaar na het laatste interview nemen we opnieuw contact op met Marjolein. Zij is moeder van een zoon, werkt op een andere school, en het bedrijf van haar vriend loopt goed: *'Ik voel me een rijk mens!'*

Tarik

Tarik komt uit een degelijk gezin met betrokken ouders. Zijn moeder heeft een opleiding gevolgd in Marokko en zijn vader heeft de lagere technische school afgerond. Moeder en vader hebben vervolgstudies gedaan in Nederland en moeder heeft een goede baan in de sociale en vader in de technische richting. Tarik is trots op zijn ouders, maar ook op andere familieleden die een opleiding hebben voltooid en in zijn ogen geslaagd zijn. Een groot voorbeeld voor Tarik is zijn oom die sportman en succesvol zakenman is: *'Ik zou precies net als hem willen zijn.'*

Het interview met Tarik op 28-jarige leeftijd gaat via de telefoon. Hij is net als bij de vorige interviews wat terughoudend, maar als het contact er eenmaal is, praat hij graag over zijn leven. Tarik wilde na de basisschool graag naar de havo en zijn lerares liep het vuur uit haar sloffen om hem daar te krijgen. Als hij zestien jaar is, zegt Tarik: *'Het is een zwarte school, maar voor mij gewoon een leuke school.'* Ook in het tweede interview als hij negentien jaar is, spreekt hij nog positief over zijn school. Hij heeft een havodiploma, maar dat ging niet zonder slag of stoot. In havo 4 bleef hij zitten. Hij gebruikt termen als: *gezellig,*

heel gezellig, toetijd, soepele regeling, goede wegstreepregeling, voldoende herkansingen. Tarik voelde zich op de basisschool gesteund bij het maken van huiswerk door zijn moeder en leraren. Op de havo onttrok Tarik zich steeds meer aan die controle en ging hij liever voetballen en hardlopen. Na de havo is hij begonnen met hbo-bouwkunde, net als zijn vrienden. Al bij het tweede interview bleek het moeizaam te gaan. Hij had te weinig studiepunten. *'Ik denk dat mijn resultaten beter kunnen. Ik ben zwak begonnen dit jaar. Voor de rest moet ik mij meer concentreren op school. Als dit iets is wat ik wil bereiken, dan moet ik ervoor gaan. Ik geef nooit op.'* De hbo-opleiding – met 5000 studenten – waar Tarik studeert, kent geen aanwezigheidsplicht, collegeksten zijn te downloaden en hij is regelmatig afwezig. Tarik: *'Zij denken: doe het zelf. Je hebt je collegegeld betaald en regel zelf maar of je het haalt. Ik heb de vrijheid; dan maak ik daar gebruik van en uiteindelijk wordt het misbruik.'*

Op de leeftijd van 28 jaar vertelt Tarik dat hij na het eerste jaar is gestopt met hbo-bouwkunde. Hij ziet zijn geringe zelfdiscipline als de grote risicofactor in zijn schoolloopbaan. Hij geeft vooral zichzelf de schuld voor zijn falen op het hbo, maar behoudt zijn droom. *'Het is voor mij moeilijk die knop om te zetten en gewoon gedisciplineerd bezig te zijn. Ik zeg te weinig tegen mezelf: Tarik, ga nou eens werken. Dat zeg ik niet. Het is juist een kleine, soort van kleine duivel die in mij werkt, die zegt: ga jij maar lekker spelen, achter de computer, naar buiten, ga voetballen.'* Andere pogingen om een hbo-opleiding te doen zijn gestrand. Hij zegt dat studeren niet echt bij hem past. Hij heeft nog steeds de droom om een eigen zaak te leiden. Een goede vriend haalde Tarik binnen als verkoper in zijn schoenenzaak. Maar bij de laatste update op 29-jarige leeftijd werkt hij daar ook niet meer. Tarik vertelt dat het voor hem best moeilijk was om een baan te vinden. *'Ik denk dat mijn achternaam niet meehelpt, maar ik wil niet slachtofferig doen. Als je iets wilt bereiken, moet je ervoor gaan.'* Hij

woont nu op zichzelf, is gelovig, voetbalt veel en gaat graag uit.

Overeenkomsten en verschillen

Als we kijken naar de persoonlijke hulpbronnen van de twee jongeren dan zien we veel overeenkomsten, maar ook verschillen. Hun Cito-scores zijn gelijk, maar op de leeftijd van 10 jaar scoort Tarik aanzienlijk hoger dan Marjolein op een reeks objectieve toetsen. Daarmee correspondeert het hogere schooladvies van Tarik. We zien dat naast toetscores ook doorzettingsvermogen en zelfdiscipline belangrijke verklaringen zijn voor het verschil in schoolsucces en levensloop. Het sociale netwerk van de twee jongeren is ook belangrijk geweest. Ze komen allebei uit hechte gezinnen. Beide jongeren waarderen de steun van hun goed opgeleide en werkende ouders en vooral van hun moeder. Leraren blijken ook cruciaal in beide levens. Marjolein bleek meer in haar mars te hebben dan haar leraar in groep 8 dacht. Zij werd alsnog gezien door leraren in het voortgezet onderwijs. Tariks leraar in groep 8 zag dat Tarik veel meer kon dan hij op de Cito-eindtoets liet zien. Ze hielp hem een school te vinden waar hij havo kon doen, toen dat hem en zijn ouders niet gelukt was. Op het hbo werd Tarik niet gezien door leraren. Voor Marjolein en Tarik speelt sport een belangrijke rol in hun leven. Bij Tarik is dat voetbal en bij Marjolein is dat voetballen en skiën. Waar Marjolein echter profiteert van het sporten, leidt het Tarik van zijn studie af. Hun keuze van rolmodel maakt ook een verschil. De loopbaan van een lerares is in onze samenleving duidelijk gestructureerd en relatief voorspelbaar. De carrière van een beroemde sportman en zakenman verloopt doorgaans niet langs gebaande wegen en is dus minder navolgbaar. Ten slotte is er nog een verschil: Tarik denkt dat zijn achternaam niet meehelpt bij het zoeken van een baan. Marjolein krijgt direct een baan op haar niveau. Als lerares in de grote stad krijgt zij voorrang bij de toewijzing van een woning door de gemeente. Zij profiteert van het lerarentekort, terwijl Tarik

★

Onderzoek

ROSA RODRIGUES
DANIELLE VAN DE KOOT-DEES
EN JAN TERWEL

Het is vooral
de school
die het
verschil
maakt

zonder professionele startkwalificatie in tijden van een economische crisis op de arbeidsmarkt komt.

Maakt de school het verschil?

We zien op exemplarische wijze een groot verschil in loopbanen. Marjolein maakte gebruik van de kansen in haar omgeving. Zij zat op een overwegend 'witte' basisschool waarvan het gemiddelde prestatieniveau het hoogste was van de acht scholen in onze database. Vervolgens komt zij ook weer op een goede school voor voortgezet onderwijs. Uitstel van selectie, brede vorming, stimulerende leraren en medeleerlingen op haar schoolgemeenschap hebben bij haar een beslissende rol gespeeld.

Tarik zat op een basisschool met veel leerlingen met een migratieachtergrond. Het gemiddelde prestatieniveau op deze basisschool was het laagst van de acht scholen in onze database. Vervolgens kwam hij – na diverse afwijzingen – ook weer op een 'zwarte' havo terecht. Achteraf lijkt Tarik die 'keuze' toch te betreuren: *'Was ik maar naar andere open dagen geweest. Ik zou naar open dagen gaan en daarop oordelen en niet een school van de buitenkant. Voor mijn part fiets ik van Zuid naar Oost of omgekeerd.'* Wellicht was de basis die op zijn scholen werd gelegd toch te smal als voorbereiding op het hbo. Tarik heeft zijn persoonlijke hulpbronnen onvoldoende kunnen mobiliseren. Ongetwijfeld heeft het gebrek aan focus en discipline hem daarbij parten gespeeld. Maar de sociale hulpbronnen in zijn scholen en klassen waren beperkt, vooral gelet op het gemiddelde niveau van zijn medeleerlingen.

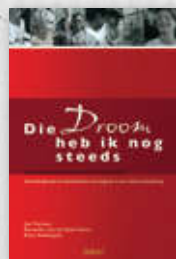
Het gaat dus om een complex van factoren, maar als we ten slotte één factor zouden moeten noemen, dan is het vooral de school die het verschil maakt. Dat is een school (en klas) met hoog presterende leerlingen en goede leraren. Een school waar leerlingen worden begeleid in hun zoektocht tussen droom en werkelijkheid. Een goede leraar 'ziet' een leerling, zegt Marjolein. *To teach is to touch a life forever.* ★

ROSA RODRIGUES is onderwijspedagoog en docent aan de Hogeschool Rotterdam.

DANIELLE VAN DE KOOT-DEES is onderwijspedagoog en docent aan de Christelijke Hogeschool Ede (CHE).

JAN TERWEL is emeritus hoogleraar Onderwijspedagogiek aan de Vrije Universiteit Amsterdam.

Dit artikel is gebaseerd op: Terwel, J., Koot-Dees, D. van de & Rodrigues, R. (2018). Die droom heb ik nog steeds. Schoolloopbanen en levensverhalen van jongeren in een diverse samenleving. Antwerpen/Apeldoorn: Garant. ISBN 9789044136173; 224 pagina's; € 34,32.

LITERATUUR

Dijk, I.M.A.W. van (2002). *The learner as designer. Processes and effects of an experimental programme in modelling in primary mathematics education* (proefschrift). Amsterdam: Vrije Universiteit.

Vergeeten woorden,
vergeeten praktijken?

Grasduinen

Nieuwe daden, nieuwe woorden. Nieuwe praktijken leveren vaak nieuw taalgebruik op. De voortdurende vernieuwing roept de vraag op naar het nut van woorden die met praktijken verbonden waren die ooit vernieuwend waren. Hebben de oude woorden voorgoed afgedaan en kunnen we ze maar beter vergeten? Of liggen onder de stoflagen van de geschiedenis benaderingen verborgen, die weliswaar vergeten zijn, maar die voor vandaag en morgen nieuwe inspiratie kunnen bieden?

Grasduinen zijn met gras begroeide duinen of hoogten. De oorspronkelijke uitdrukking 'in grasduinen gaan' hield in dat het vee op het gras van een goede weide te gast kon zijn om daar te grazen. Van zelfstandig naamwoord werd grasduinen van lieverlee een werkwoord en ontstond de huidige betekenis van grasduinen als 'het zomaar voor je plezier ergens rondsnuffelen'. Het woord is sterk verbonden met de agrarische samenleving en kan daardoor goed als tegenwicht dienen voor onwenselijke tendensen in de industriële samenleving. Dit gaat ook op voor de jeugdzorg. Grasduinen staat haaks op een bedrijfsmatige opvatting van jeugdzorg die in planning is doorgeslagen. In het nieuwe kader van onthaasting wordt de idee weer interessant. Met grasduinen creëer je mogelijkheden voor nieuwe ontdekkingen, je verbreedt je horizon. Journalist Sandra Smets ervoer dit bijvoorbeeld bij een boekententoonstelling over Nederlands-Indië, waarin ze al grasduinend ontdekte hoeveel woorden een Nederlands-Indonesische taalgids bevatte over macht, bureaucratie, detentie en lynchen (NRC, 7 maart 2017). Dit zegt uiteraard veel over de politieke verhoudingen tussen Nederland en het voormalige Nederlands-Indië. Hernieuwde belangstelling voor een praktijk creëert nieuwe woorden, nieuwe methodieken. In verband met grasduinen kan de exposure-methode worden genoemd. Dit is een methode om je al wandelend bloot te stellen aan een buurt, straat of stadswijk. Vorig jaar mocht ik zelf een aantal dagen op deze manier door Rotterdam-Zuid lopen in het kader van een stadsretraite, georganiseerd door het Open klooster van Jan Oegema en Annette Bak. Het leverde verrassende ervaringen op, omdat het een regelrechte confrontatie was met mijn jeugd in Amsterdam-West, een stadswijk die in veel opzichten op Rotterdam-Zuid lijkt. In mijn jeugd werd het straatbeeld hoe langer hoe meer bepaald door mensen met een andere culturele achtergrond. Anders dan toen, kreeg ik nu de gelegenheid om nader met andere culturen kennis te maken. We woonden een hindoestaanse eredienst bij een islamitische gebedsdienst. Ik moest terugdenken aan de vroegere zondagse missen in de katholieke kerk, waar ik misdienaar was geweest en waar ik in mijn puberteit nog vooral naartoe ging om achter in de kerk plannen voor de zondag te maken met mijn vrienden. Eenzelfde neiging kwam op met betrekking tot de deelnemers aan de Rotterdamse gebedsdiensten. Ook met deze mensen wilde ik graag plannen maken om samen iets te gaan doen. Of beter nog: samen zomaar wat te gaan grasduinen.

Peter van der Doef